

30.9.2005

2048/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

ESITUTKINNASSA KÄYTETTY KIELI

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen rikosylikonstaapelin menettelyä puhelinkuulustelun toimittamisessa. Kantelijan mukaan kuulustelua koskenut yhteydenottopyyntölomake oli puutteellisesti täytetty ja häntä oli kuulusteltu suomeksi, vaikka hänen äidinkieltensä oli ruotsi ja tämä oli ollut kuulustelijan tiedossa.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Kuulustelussa käytetystä kielestä

Perustuslain 17 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltä, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan 2 momentin mukaan lailla.

Esitutkintalain 37 §:n (427/2003) 1 momentin mukaan kuulusteltavalla on esitutkinnassa oikeus käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia sen mukaan kuin kielilain (423/2003) 10 ja 18 §:ssä säädetään. Edellisessä pykälässä säädetään jokaisen oikeudesta käyttää suomea tai ruotsia valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa ja 18 §:ssä puolestaan oikeudesta tulkkaukseen.

Sisäasiainministeriössä on 25.3.2002 laadittu ohjeet esitutkintapöytäkirjan laadinnasta (SM-2002-691/Ri-2), ja ne ovat olleet voimassa 1.4.2002 lukien. Niissä on muun muassa korostettu sitä, että ennen kuulustelun suorittamista kuulusteltavalta on tarvittaessa tiedusteltava hänen äidinkieltään ja mitä kieltä hän haluaa kuulustelussa käytettävän.

Totean ensinnäkin, että kielen valinnan tulee esitutkinnassa lähteä epäillyn oikeussuojan tarpeesta, oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hänen kielellisten oikeuksiensa kunnioittamisesta. Esitutinnan uskottavuus

vaarantuu, mikäli kuulusteltava ja kuulusteltu eivät täysin ymmärrä toisiaan. Mikäli esitutkinnassa käytetyn kielen valinta sitä vastoin lähtee esitutkintaviranomaisten kielellisistä valmiuksista, menettely rakentuu väärälle perustalle.

Esitutkintaviranomaisen ei kuulu ohjata esitutkinnassa käytettävän kielen valintaa. Näin ollen esitutkintaviranomaisen ei kuulu tiedustella kuulusteltavalta, hyväksyykö tämä menettelyn, jossa kuulustelu tapahtuu muulla kuin hänen omalla äidinkielellään. Käsitykseni mukaan epäilty tulee informoida oikeudesta käyttää omaa äidinkieltään, minkä jälkeen hänellä tulee olla vapaus valita ilman painostusta kieli, jota hän haluaa käytettävän.

Totean lisäksi, että nykyisessä kielilaissa nimenomaisesti korostuu viranomaisten velvollisuus viran puolesta huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta riippumatta siitä, vetoaako henkilö niihin.

Rikosylikonstaapeli on myöntänyt tienneensä, että kantelijan äidinkieli oli ruotsi. Toisaalta rikosylikonstaapeli on kertonut, että hänen kanssaan asioidessaan kantelija oli aina käyttänyt suomea. Rikosylikonstaapeli on kertomansa mukaan kuulustellut kantelijaa noin kolmeenkymmeneen esitutkintapöytäkirjaan eikä kielellisiä ongelmia ole ollut.

Vaikkei rikosylikonstaapeli nyt ollutkaan nimenomaisesti tiedustellut, mitä kieltä kantelija haluaa kuulustelussa käyttää, suomen kielen käyttäminen näyttäisi käsitykseni mukaan kokonaisuutena arvioiden tapahtuneen yhteisymmärryksessä. Minulla ei siten ole aihetta epäillä, että kantelijan kielen valintaa koskevaan tahdonmuodostukseen olisi vaikutettu asiaankuulumattomalla tavalla tai että hänen oikeusturvansa olisi sen vuoksi vaarantunut, että osapuolet eivät olisi ymmärtäneet toisiaan.

Katson kuitenkin, että rikosylikonstaapelin omaksuma kuulustelussa käytettävän kielen valintaa koskeva tiedustelutapa on kritiikille altis. Rikosylikonstaapeli on kertonut tiedustelleensa asiaa ainakin seuraavasti: "Äidinkielesi on virallisesti ruotsi. Suostutko siihen, että sinut kuulustellaan suomen kielellä?". Tämä on mielestäni ristiriidassa sen lähtökohdan kanssa, että kuulustelija ei saa olla kielen valinnan suhteen aloitteellinen sikäli, että hän pyrkisi ohjaamaan kielivalintaa tiettyyn suuntaan. Sitä vastoin tällaisissa tilanteissa kuulusteltavalta tulisi nimenomaan tiedustella, kumpaa kieltä hän haluaa käyttää.

Kielilakia koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (HE 92/2002 vp, s. 53) on nimittäin todettu muun muassa, että jokaisen oikeus käyttää suomea tai ruotsia merkitsee, että henkilöllä, jonka oma kieli on suomi tai ruotsi, on oikeus valita, kumpaa kieltä hän haluaa käyttää. Valintaoikeus riippuu viranomaisen kielellisestä asemasta sekä asian laadusta. Valintaoikeus on hallituksen esityksen mukaan perusteltu ensinnäkin siitä syystä, että kaksikielinen henkilö ei voi rekisteröityä kaksikieliseksi vaan hänen tulee ilmoittaa äidinkielekseen joko suomi tai ruotsi. Tietyssä tilanteessa yksilö voi eri syistä saattaa haluta käyttää toista kieltä kuin omaa kieltään eikä tätä oikeutta hallituksen esityksen mukaan tulisi häneltä evätä.

Edellä lausuttu kielilain tavoite huomioon ottaen en lähtökohtaisesti katso voivani yhtyä poliisilaitoksen käsitykseen siitä, että oikeusturvan hakemisen sijasta kantelijan tarkoituksena olisi ollut aiheuttaa viranomaisille ylimääräistä vaivaa. Perustuslain ja kielilain mukaisten oikeuksien käyttämisestä tai niiden peräänkuuluttamisesta eivät viranomaiset saa pitää ylimääräisen vaivan aiheuttamisena. Eri asia taas on, jos kyseessä olisi sellainen viranomaisten häirintään tai asioinnin tahalliseen hankaloittamiseen tähtäävä kielen vaihtaminen kesken viranomaisasioinnin tai asian käsittelyn, joka kielilain mukaan ei ole sallittua (ks. HE 92/2002 vp, s. 72). Saamieni selvitysten perusteella minulla ei kuitenkaan ole mahdollista nyt ottaa asiaan tästä näkökulmasta enemmälti kantaa.

3.2

Rikosylikonstaapelin yhteydenotosta kantelijaan

Mitä tulee kuulustelua koskeneen yhteydenottolomakkeen kieleen, asia on nähtävissä edellä jo todettua taustaa vasten. Koska rikosylikonstaapeli oli asioinut useita kertoja kantelijan kanssa eikä kielen valinnasta rikosylikonstaapelin käsityksen mukaan ollut aiemminkaan ollut erimielisyyttä, on sinänsä ymmärrettävää, jos myös tässä lomakkeessa oli käytetty suomea.

Mitä muutoin tulee yhteydenottopyynnön sisältöön, totean, että esitutkintalain 17 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaan saapumista koskevassa kutsussa on ilmoitettava sen aihe, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Rikosylikonstaapeli on selvityksessään todennut, että hänen lähettämänsä yhteydenottolomake oli sisältänyt tarvittavat tiedot yhteydenottoa varten, eli hänen nimensä, puhelinnumerosensa ja syyn yhteydenottopyyntöön. Puhelimitse kuultuna rikosylikonstaapeli kertoi, että kantelija oli kutsun saatuaan soittanut hänelle ja tällöin oli ilmoitettu, mistä rikosepäilystä kuulustelu oli tarkoitus suorittaa. Poliisille jäävää kuulustelukutsulomaketta rikosylikonstaapeli ei ollut säilyttänyt tämän jälkeen.

Edellä todetun perusteella katson, ettei asia tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen rikosylikonstaapelin menettelystä hänen tietoonsa.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle. Lähetän päätöksen tiedoksi myös Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle.